

Sáluí Sogner

MINNETALE OVER SØLVI SOGNER

holdt på møte 23. november

av professor Hilde Sandvik

Professor Sølvi Sogner døde 23. mars i år, 85 år gammel. Hennes felt var historisk demografi, familiehistorie og derfra hele den store samfunnshistoria. Hun viste hvordan ekteskap, fødsler og flytting, summen av vanlige folks handlinger, formet samfunnsutviklinga. Hun formidlet hvordan historisk demografi gir grunnleggende fakta om menneskelivet, og menneskelivet som målestokk i fortida er noe alle kan forstå. Gjennomsnittlig giftermålsalder på 26 år for kvinner, slik den var i Nord-vest Europa fra det finnes data på 1600-tallet, er noe annet enn å giftes bort som 14 åring. I snitt bar kvinnene fram seks barn. Spedbarnsdødeligheten i Norge viste seg å være den laveste i Europa da det kom tall å sammenligne med ca. 1870: 13 prosent. Sølvi satte norsk demografi på det internasjonale forskningskartet, og hun satte et sterkt preg på moderne norsk historieforskning. Hun var en inspirerende lærer og veileder, og bøkene hennes har nådd et stort publikum og brukes flittig ved våre universiteter. Sølvi evnet å gi tall svimlende dimensjoner: I boka *Far sjøl i stua og familien hans* (1990) anslo hun at det etter reformasjonen var født 11 millioner barn i Norge, og fortsatte ”Egentlig er det kanskje mer forbausende enn de store tallene at 4 millioner faktisk lever og bor her fortsatt! Vi har vært så få her i landet”. Sølvi skrev ikke bare om gjennomsnittene og de store tallene, men også om marginalene, de som falt utenfor de trygge normalverdiene til kjernefamilien. Illegimiteten var bare 3 prosent på 1700-tallet i Norge, men det marginale fenomenet illustrerte tydelig den sårbare balansen mellom skam og ære i en tid da 50 prosent av brudene var gravide. De ugifte mødrene og barna som ble født utenfor ekteskap, hørte uten tvil med til befolkningshistorien. Gjennom hele sitt forskerliv skrev Sølvi om mobilitet, om migrasjon, om flyttinger – i Norge, til Holland på 1600-tallet og om innvandring til Norge.

Sølvi Bauge ble født i Trondheim 15. mars i 1932, som yngst av to. Storebror Rolv var tre år. Fram til hun var 14, bodde familien på Opdøl utenfor Molde der faren Trygve Bauge var overlege og direktør. Sølvis mor, Sidsel Schultz var utdannet sykepleier og hadde truffet sin fremtidige ektemann da hun arbeidet på Ullevål sykehus. Familien flyttet til Trondheim i 1946 da faren ble overlege på Rotvold, og Sølvi begynte på gymnaset.

Sølvi tok examen artium ved Trondheim katedralskole 1949 og ble cand.philol. ved Universitetet i Oslo 1956 med historie hovedfag, en historiografisk oppgave om Harald Hårfagre, engelsk og fransk i fagkretsen. Hun avsluttet med pedagogisk seminar for å bli lektor ved Tromsø gymnas 1956–57. Så fikk hun en stilling ved Norsk lokalhistorisk institutt i Oslo, etter hvert som vitenskapelig assistent, der hun var i sju år fram til 1964. I 1959 giftet hun seg med historiker Bjørn Sogner, og de fikk tre barn. Ekteskapet ble senere oppløst. Arbeidet med kilder til lokalhistorie hadde gitt henne god kjennskap til kirkebøkene. Og da hun på verdenskongressen for historikere i Stockholm 1960 hørte den franske demografen Louis Henry presentere de nyeste metoder innen befolkningshistorie: familierekonstitusjon på sognenivå på grunnlag av kirkebøker, ble hun inspirert: ”Man kunne få et skikkelig bilde av hvordan befolkningen var også langt tilbake i før-statistisk tid”, forklarte Sølvi i et intervju med studenttidsskriftet *Fortid* i 2011. I 1961–62 fikk hun et studieopphold i Storbritannia, der historisk demografi var et fagfelt i vekst. I 1970 fikk hun forskningsstipend fra NAVF, og i 1976 disputerte hun på avhandlingen som i 1979 ble utgitt som *Folkevekst og flytting. En historisk demografisk studie i 1700-årenes Øst-Norge*. Motsatt av hva læren var om det gamle samfunns stillstand, viste hun stor mobilitet fra innland til kyst i de folkerike østlandsbygdene. De unge kvinnenenes flyttinger for å søke tjeneste fanget særlig hennes oppmerksomhet.

I 1975 ble Sølvi førsteamanuensis ved Historisk institutt ved Universitetet i Oslo, og 1988–2002 var hun professor samme sted.

Historisk demografi var et internasjonalt fagfelt i vekst, og Sølvi tilhørte forskningsfronten. Hun var leder for den internasjonale kommisjonen for historisk demografisk forskning (ICHHD) 1985–90. Hun kjente personlig de største innen økonomisk historie og historisk demografi som Michal Drake, Jan de Vries og John Hajnal. Det var takket være Sølvi og Ståle Dyrvik at historisk demografi kom til Norge og viste oss rikdommen i norske kirkebøker. Sølvis laboratorium ble Rendalen. Problemstillingene delte hun med verdens fremste forskere. Hun redigerte og publiserte i det som har blitt stående som standardverk innen historisk demografi, bl.a. *Marriage and*

Remarriage in Population of the Past (1981) og *Marriage and Rural Economy. Western Europe since 1400* (1999). Resultatene delte hun med kollegaene internasjonalt og med den norske allmennheten i lett tilgjengelige bøker som *Bot eller bryllup, Fra stua full til tobarnskull, Far sjøl i stua og familien hans. Ung i Europa, Ut og søke tjeneste*, og i de store verkene som bind 2 av *Cappelens kvinnehistorie* og bind 6 i *Aschehougs Norgeshistorie*.

Som førsteamanuensis på Historisk institutt arbeidet Sølvi videre med historisk demografi, og valgte tema innen dette fagfeltet som kunne fortelle om kvinners situasjon. I boka *Bot eller bryllup* (1981) satte hun og medforfatterne søkelys på de ugifte mødrenes situasjon i Norge etter reformasjonen.

Hun satte i gang et nytt forskningsprosjekt om fruktbarhetsfallet i Norge på 1800- og 1900-tallet sammen med Eli Fure og Hege Brit Randsborg. I boka *Fra stua full til tobarnskull: om nedgangen i barnetallet i norske familier i de siste 200 år* (1984), viste de hvordan nedgangen i familienes barnetall begynte før prevensjon var lett tilgjengelig. Spørsmålene om midler og motiv i ulike profesjoner og sosiale klasser er svært lesverdig og virkelig en studie i historisk metode på vanskelig tilgjengelig data, selv i moderne tid.

I 1980 hadde Sølvi vært med på et nordisk forskerkurs i historisk antropologi, dvs. metoder og tilnæringsformer for å studere folkekultur og mentalitetshistorie. Her hørte hun Emmanuel Le Roy Ladurie, David Warren Sabean, Peter Burke og Alan Macfarlane. Arbeidet med å finne historisk materiale som kunne brukes som kilder til holdningene bak handlingene en kunne observere i kirkebøkene, hadde ledet mange historikers interesse mot gamle rettsprotokoller. I 1987 kom Tingbokprosjektet i gang ved Historisk institutt og fra 1990 kom det nordiske prosjektet om "Normer og sosial kontroll, domstolene som arena for konflikthåndtering" i gang, ledet av Sølvi Sogner og Eva Österberg i Lund. Vi var mange studenter og stipendiater som fikk være med på disse inspirerende prosjektene.

Sølvi selv fortsatte sine studier av migrasjon, både utflytting og tilflytting til Norge. I lysningsregistrene fra Amsterdam fant hun over 12 000 brudefolk, og i skipsprotokoller fant hun mange unge nordmenn, særlig fra Sørvest-Norge, som søkte lykken i Holland. Resultatene publiserte hun blant annet i boka *Ung i Europa. Norsk ungdom over Nordsjøen til Nederland i tidlig nytid*. Hun la vekt på de positive faktorene i denne migrasjonshistorien, der høye lønninger og en by der gatelykter (tranfyrte!) tentes hver kveld, må ha lokket ungdom til å reise ut. Det samme positive syn på migrasjon viste hun i *Norsk innvandringshistorie*: Innvandring av fagarbeidere og entreprenører på 1600- og 1700-tallet var viktig for Norge.

De grundige studiene av kirkebøkene fra Rendalen har helt siden doktorgradsarbeidet vært Sogners eget "laboratorium". Rendalen var et av områdene i Norge med lav spedbarnsdødelighet. Sogner ledet et prosjekt som studerte nedgangen i spedbarnsdødelighet på 1800-tallet i et komparativt perspektiv sammen med Ståle Dyrvik og Gunnar Thorvaldsen her i Vitenskapsakademiet på CAS.

Verv

Sølvi Sogner maktet som ingen annen å kombinere det internasjonale og det nasjonale, det lokale og det globale. Hun var medlem av Det Norske Videnskaps-Akademi fra 1994 og av Academia Europaea, Det Europeiske Videnskapsakademiet fra 2011. Hun var som nevnt leder for International Commission for Historical Demography (ICHHD) 1985–90 og styreleder for Norsk lokalhistorisk institutt 1982–93. Sogner har også vært medlem av styrer og råd i NAVF og medlem av en rekke offentlige utvalg, bl.a. Regjeringens befolkningsutvalg 1981–84 og Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora 1994–96. I 2006 ble hun tildelt Kongens fortjenestemedalje i gull.

I 2002 gikk Sølvi av som professor i historie 70 år gammel. Hun syntes det var altfor tidlig, men var likevel glad for å få bedre tid til Ingrid og Knut og barnebarna Amund, Aksel og Kari. Hun fortsatte å forske og publisere. I 2003 vant hun og de andre historikerne bak *Norsk innvandringshistorie* Brageprisen for beste fagbok. Sammen med Kari Telste skrev hun *Ut og søkje teneste – historia om tenestejentene* (2005). Hun fortsatte arbeidet med den norske utvandringen til Holland, og i 2012 kom *Og skuta lå i Amsterdam. Et glemt norsk innvandrersamfunn i Amsterdam 1621– 1720*. I 2010 var verdenskongressen for historikere lagt til Amsterdam. På demografikonferansen var temaet den historiske demografiens historie, med rapportører fra forskningsmiljøer verden over. Historisk demografi var et felt i vekst, nå særlig i Japan, i det tidligere Øst-Europa, særlig Romania og Polen. Sølvi hadde kontakt med dem alle. Sammen med Antoinette Fauve-Chamoux gikk Sølvi i gang med redigering av en stor antologi basert på bidragene. *A Global History of Historical Demography. Half a century of Interdisciplinarity* kom ut i 2016, med bidrag fra 37 land.

I 2015 fikk Sølvi slag. Gjennom hennes to siste leveår ga barna Knut og Ingrid og barnebarna Sølvi all den varme og omsorg hun kunne få.

Sølvi var et godt og varmt menneske. Hun var en elsket veileder og en yndet foredragsholder. Sølvi huskes for sin varme medmenneskelighet og for sin inspirerende faglige bredde. Hun var en organisator av de sjeldne. Og fremfor alt var hun en enormt kunnskapsrik og inspirerende historiker. Artikkene og bøkene hennes leses med glede av dagens unge studenter. Jeg skal hilse varmt fra seminarrommet på Blindern i dag.

Vi hedrer Sølvi Sogner og lyser fred over hennes minne.